
Kartoteka bibliograficzna zawartości literackiej czasopism polskich XVIII-XX w

Biuletyn Polonistyczny 1/1, 14-20

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rzystać po porozumieniu się z kierownictwem Pracowni i po zgłoszeniu zobowiązania, że pokwitowanie z korzystania będzie uwi-
docznione w razie publikacji pracy.

KARTOTEKA BIBLIOGRAFICZNA ZAWARTOŚCI LITERACKIEJ
CZASOPISM POLSKICH XVIII-XX W.

Bieżącą i retrospektywną bibliografię literacką - poza Sta-
ropolską i bibliografią zagadnień specjalnych - reprezentują w
Instytucie Badań Literackich: Pracownia warszawska retrospektywnej
bibliografii literackiej zawartości czasopism, Pracownia poz-
nańska bieżącej bibliografii literackiej i Zespół krakowski bi-
bliografii literackiej druków zwartych. Niniejszy szkic infor-
macyjny dotyczy pierwszej z wymienionych pracowni.

Początek prac nad bibliografią literacką czasopism polskich
/do r. 1939/ sięga czasów znacznie poprzedzających powstanie In-
stytutu Badań Literackich. Inicjatywa i pierwsze etapy wyko-
nania przypadają na lata okupacji i wiążą się z przedsięwzię-
ciem indywidualnym dra Adama B a r a w Bibliotece Jagielloń-
skiej. Nie próbując odpowiedzieć na pytanie, ile czasu wyma-
gałoby doprowadzenie takiego przedsięwzięcia jednostki do ja-
kiegoś wyraźnego etapu, nawet przy ograniczonym zasięgu opra-
cowywanych źródeł - wystarczy stwierdzić, że w roku 1948 In-
stytut Badań Literackich przejął warsztat bibliograficzny dra
A. Bara ze słuszną intencją oparcia pracy na stworzonym ad hoc
zespole. Odtąd ponad 10 osób liczący zespół pracowników IBL
pod kierownictwem dra A. Bara planowo bibliografował zawartość
literacką czasopism reprezentowanych w zbiorach bibliotek kra-
kowskich /Biblioteka Jagiellońska, Czartoryskich, Akademii/.

Po 5 blisko latach zespołowej pracy zakończono bibliografo-
wanie treści literackiej czasopism w bibliotekach krakowskich
i powstała w rezultacie tych prac kartotekę bibliograficzną prze-
niesiono do Warszawy. Moment ten stał się początkiem nowego
etapu prac nad kartoteką, nie tylko z uwagi na ilościowe zwięk-
szenie podstawy źródłowej; po wyeksploatowaniu zbiorów czaso-
pism w bibliotekach krakowskich przyszła kolej na analogiczne

zbiory bibliotek warszawskich. Trzeba tu, mianowicie, podnieść decyzję Instytutu, aby w tym momencie poddać rewizji dotychczasową metodę opisu bibliograficznego Zespołu krakowskiego. Brakowało temu Zespołowi jednolitej instrukcji dostosowanej do szczególnych celów bibliografii literackiej, co odbiło się m.in. na stopniu informacyjności dotychczasowej kartoteki wskutek prawie zupełnego braku adnotacji. Toteż Instytut zlecił specjalnie sformowanemu zespołowi warszawskiej Pracowni bibliograficznej, pod kierownictwem W. Suchodolskiego, kontynuowanie w oparciu o szczegółowo opracowaną instrukcję roboczą gromadzenia materiału bibliograficznego na podstawie źródeł czasopiśmiennych w bibliotekach warszawskich /Narodowej, Uniwersyteckiej, Publicznej i in./ w zakresie: a/ brakujących w Krakowie roczników lub nrów czasopism w tamtejszych zbiorach, b/ czasopism w ogóle nie reprezentowanych w zbiorach krakowskich, a posiadanych przez biblioteki warszawskie. Dodatkowym zadaniem zespołu warszawskiego stało się częściowe zmeliorowanie materiału przejętego z Krakowa stosownie do wskazań nowej instrukcji roboczej. Dopiero takie dokompletowanie kartoteki powstałej w Krakowie /z uwzględnieniem ewent. zbiorów Gdańska, Poznania, Wrocławia, Torunia i in./ dałoby teoretycznie podstawę do opracowania pełnej bibliografii literackiej czasopism polskich XVIII-XX w./do r. 1939/. Zanim to nastąpi, już obecny stan prac nad kartoteką pozwala na zorientowanie się co do rodzaju usług, jakie może ona oddać korzystającym z niej, pracownikom naukowym zwłaszcza.

To, co charakteryzuje stan obecny kartoteki, musi być traktowane pod kątem a/ jej zasięgu źródłowego, b/ zakresu gromadzenia materiałów i c/ metody stosowanego w kartotece opisu bibliograficznego /dotyczy to głównie materiału „warszawskiego“/.

a/ Z samego założenia i zadań kartoteki wynika, że z zasięgu źródeł czasopiśmienniczych poddanych zbibliografowaniu ma być jak najszerszy, jeżeli chodzi o formę i gatunek czasopisma, selekcja zaś będzie dotyczyć jedynie tych

źródeł, w których ze względu na ich rodzaj i treść nie występują wcale materiały literackie. Uwzględnione zatem tu zostały wszelkie periodyki wzgl. wydawnictwa ciągłe, seryjne, nie tylko czysto literackie, ale i społeczno-literackie, poważniejsze dzienniki, zwłaszcza posiadające specjalne dodatki literackie. Włączone też zostały do opracowania najbardziej rozpowszechnione w wieku XIX kalendarze uwzględniające teksty literackie, dalej tzw. książki i pisma „zbiorowe”, noworoczniki z lat trzydziestych i czterdziestych ub. wieku, wydawane pod rozmaitymi nazwami, stanowiące coś pośredniego pomiędzy wydawnictwem książkowym i periodykami, bardzo w swoim czasie rozpowszechnione na Zachodzie, a w byłym zaborze rosyjskim szykanowane mniej przez cenzurę carską niż zwykle czasopisma. W ten sposób uchwycone zostały wszelkie – prócz książek – formy wydawnictw, które służyły rozpowszechnieniu utworów literackich i wiedzy o literaturze, a których znaczenie w historii literatury pod tym względem nie wymaga uzasadnienia.

b/ Z a k r e s m a t e r i a ł u b i b l i o g r a f o w a n e g o wyznacza specjalny charakter bibliografii, jakiej gromadzony materiał ma służyć, a więc materiał dotyczący literatury polskiej i literatur obcych w Polsce. Obok utworów literackich uwzględnione są teksty „paraliterackie” /listy, pamiętniki, reportaże, felietony, szkice, artykuły, wywiady itp./, ale tylko wtedy, gdy nazwiska ich autorów wchodzi do „Polskiej Bibliografii Literackiej” z tytułu ich działalności literackiej albo też gdy niezależnie od autorstwa treść tekstu dotyczy literatury polskiej lub literatur obcych w Polsce. Wchodzi tu, dalej, utwory literackie i teksty „paraliterackie” autorów obcych w polskich przekładach, a wreszcie wszelkie opracowania, rozprawy, artykuły, recenzje, polemiki oraz dokumenty należące do dziedziny historii literatury polskiej najszerzej pojętej, historii literatur obcych, teorii literatury, historii polskiego języka literackiego, czasopiśmiennictwa polskiego, organizacji polskiej nauki o literaturze itp. Teatr uwzględnia się wtedy, gdy tekst dotyczy polskiej sztuki teatralnej, polskiego przekładu sztuki obcej lub rozpatruje zagadnienie teatralne lub filmowe w aspekcie literackim.

c/ M e t o d a z a s t o s o w a n e g o w k a r t o t e c e z a p i s u b i b l i o g r a f i c z n e g o dotyczy nie tylko strony niejako technicznej zapisu, ale i systemu haseł obowiązujących. Nie wchodząc w szczegóły techniki opisu bibliograficznego, zaznaczyć należy, że za jego zadanie uważano możliwie pełną informacyjność, uwzględnienie elementów podstawowych opisu i ich jednolitość. Jak największa informacyjność opisu miała na celu i zwiększenie użyteczności bibliografii, i wzgląd na trud badacza oraz konserwację czasopisma, skoro wiemy, że do niektórych czasopism trudno jest dotrzeć, bo części ich kompletów rozrzucone są często po różnych bibliotekach kraju, a stan zachowania jest nieraz bardzo lichey. W takich sytuacjach dobrze informujący opis bibliograficzny redukuje potrzebę docierania do samego tekstu tylko do wypadków istotnie koniecznych. Przytoczone uwagi podnoszą rolę adnotacji w opisie, która rzeczowo uzupełnia informacje dostarczone przez tytuł tekstu opisywanego i elementy formalne opisu /obszerniejsze objaśnienie niejasnego tytułu, wyszczególnienie treści, powiązania artykułów/.

S y s t e m h a s e ł z a s t o s o w a n y c h s p r o w a d z a się do wyboru haseł osobowych, jako haseł autorskich i przedmiotowych, oraz haseł rzeczowych. Jeżeli system haseł osobowych i bibliografii literackiej nie nastroją specjalnych trudności w stosowaniu, to hasła rzeczowe i przy wyborze, i przy zastosowaniu do konkretnego tekstu wymagają sporo wysiłku i ostrożności ze strony bibliografa. Nie powinno być ich zbyt wiele, skoro z natury rzeczy mogą one dotyczyć jedynie podstawowych zagadnień problematyki badań historycznoliterackich, ponadto ścisłość informacji bibliograficznej wymaga niejednokrotnie przeczytania przez bibliografa całego tekstu, zanim będzie on mógł właściwie odnieść ten tekst do określonego hasła rzeczowego.

Pomijając dalsze szczegóły opisu kartoteki, wypada dodać parę słów o stanie zaawansowania prac nad nią, o jej układzie i udostępnienu.

W chwili obecnej kartoteka obejmuje ponad 750 tys. kartek do 5 880 haseł autorskich, nie licząc haseł rzeczowych. W momen-

cie przejmowania kartoteki przez Pracownię warszawską całkowicie opracowanych czasopism różnego typu było 1 582, częściowo zaś /tj. z lukami do wypełnienia w Warszawie/ - 2 450. Nawet przy zastosowaniu bardziej rygorystycznej selekcji, niż to robiono w Krakowie /na ponad setce kontrolnych kartek z tytułami przejrzanych czasopism figuruje notatka „nie stwierdzono materiału literackiego"/, nie podejmując w ogóle przeglądania czasopism nie rokujących dostarczenia pozycji literackich - trzeba się liczyć z koniecznością: a/ opracowania uzupełniającego blisko 800 czasopism, których komplety w zbiorach krakowskich wykazywały luki nieraz bardzo duże, i b/ opracowania całkowitego paru setek tytułów czasopism - na ogół mniej ważnych - w krakowskich bibliotekach wcale nie reprezentowanych.

Obecnie stopień opracowania źródeł czasopiśmiennych najważniejszych jest niewątpliwie taki, że można dziś w kartotece znaleźć większość interesujących badacza pozycji bibliograficznych do określonego hasła autorskiego. Kartoteka jest w stadium dalszego kompletowania, posiada więc układ roboczy, tj. w alfabecie autorów zgrupowane są pod hasłem autorskim wszystkie wydobyte z przejrzanych czasopism pozycje tekstów literackich i opracowań. Pozycje te nie są rzeczowo usystematyzowane, lecz zachowują kolejność chronologiczną, w jakiej występują w czasopiśmie, zaszeregowanym z kolei w alfabecie tytułów czasopism.

Kartoteka jest udostępniona w zasadzie tylko dla pracowni - ków naukowych. Liczby korzystających: 85 - w r.1955; 300 - w 1956, 546 - w 1957, nie licząc informacji udzielanych w drodze korespondencji.

Uwagi te, charakteryzujące założenia prac podjętych ostatnio przez IBL nad kartoteką bibliografii literackiej czasopism polskich, mają w pewnym sensie znaczenie postulatów stawianych w danym wypadku przed zespołem opracowującym. Najbardziej systematyczna kontrola sporządzanych masowo kartotek bibliograficznych w zespole ma swoje granice, a jeżeli nie ma - i nie może być dublowaniem pracy wykonawców przez pracę kontrolujących - pozostaje polegać na tym zaufaniu do sumienności i wydolności naukowej pracowników zespołu, jakie muszą oni uzyskać u kierownictwa. Dlatego wartość i użyteczność naukowa takiej zespołowej pracy bibliograficznej jest wprost proporcjonalna do

liczby poważnych i dojrzałych pracowników w zespole.

Prace indywidualne członków Pracowni warszawskiej, będąc wyrazem zainteresowań naukowych poszczególnych pracowników, bazują w dużej mierze na kartotekach Działu.

Oto wykaz prac bieżących:

Rozpoczęta wspólnym tomem trzech autorek: M. D e r n a ł o w i c z, K. K o s t e n i c z i Z. M a k o w i e c k i e j „Kronika życia i twórczości Mickiewicza”, Warszawa 1957, PIW - kontynuowana jest nadal, przy czym materiał dotyczący lat 1832-1855 został między autorki podzielony. Tak więc:

1. M. D e r n a ł o w i c z opracowuje tom obejmujący lata 1832 /luty/ -1834
2. Z. M a k o w i e c k a - 1839-1848 /maj/
3. K. K o s t e n i c z - 1848-1855.

Ponadto:

4. W. R o s z k o w s k a - po złożeniu do wydawnictwa zarysu bibliograficznego J.I.Kraszewskiego /współautorzy: I.Ś l i w i Ń s k a, St. S t u p k i e w i c z/ opracowuje redakcyjnie pełną bibliografię „Athenaeum” /Kraszewskiego/ 1841 - 1851.
5. M. S t o k o w a pracuje nad:
 - a/ bibliografią podmiotową i przedmiotową St.Wyspiańskiego.
 - b/ kalendarium życia i twórczości St.Wyspiańskiego.
6. J. H e ł c z y Ń s k i - praca nad monografią bibliograficzną: „Gwiazda”, Petersburg - Kijów 1846-1849. Przewidywany obszerny wstęp faktograficzny.
7. H. G a c o w a /współprac. z J. G o m u l i c k i m/ opracowuje bibliografię C.K.Norwida.
8. J. D ą b r o w s k a - K a m i o n k o w a , C . G a j - k o w s k a - noworoczniki i pisma zbiorowe /1800-1863/. Bibliografia. Praca znajduje się w stadium próbnej redakcji. Układ: poszczególne tytuły w układzie chronologicznym. Pod każdym tomem w adnotacji podana zawartość. W zależności od treści /materiały literackie, paraliterackie, lub też mało znaczące wiadomości bieżące/ przewiduje się różne typy adnotacji.

Skład osobowy Pracowni:

Kierownik: doc. Witold Suchodolski;

Adiunkci: Ksenia Kostenicz, Zofia Makowiecka, Wanda Roszkowska, Maria Stokowa; st. asystenci: Stefania Banczer, Maria Dernałowicz, Celina Gajkowska, Józef Hełczyński, Janina Kamionkova; asystent: Alina Kowalczykova.

DZIAŁ DOKUMENTACJI HISTORII LITERATURY POLSKIEJ XIX I XX WIEKU

Skład osobowy Działu:

Kierownik: doc. Ewa Korzeniewska;

Adiunkci: Jadwiga Czachowska, Jerzy Kądziela, Feliksa Lichodziejewska, Roman Loth, Krystyna Sierocka, Janusz Stradecki, Barbara Winklowa, Helena Zaworska-Trznadłowa; st. asystenci: Zofia Biłek, Maria Brykalska, Janina Ratyńska; asystent: Irena Dąbrowska-Jackłowa.

Dział Dokumentacji Historii Literatury Polskiej XIX i XX wieku powstał w r. 1951, wówczas jako jeden z zespołów Pracowni Historycznoliterackiej XX wieku. Zespół ten zajął się gromadzeniem bibliografii tytułów czasopism społeczno-literackich nurtu postępowego /lat 1880-1939/. W okresie zmian organizacyjnych w IBL, kiedy utworzony został osobny Dział Literatury XX wieku, pracownicy zespołu, zorganizowani w Dział Edytorstwa i Dokumentacji, rozszerzyli i skonkretyzowali kierunek swoich badań: Część pracowników zajęła się wybranymi czasopismami, część druga skierowała swoje zainteresowania ku bibliografii osobowej, podejmując pracę nad twórczością czołowych pisarzy okresu.

Prace w zakresie czasopiśmiennictwa szły w dwu kierunkach:

1. Gromadzenie materiałów do kartotek, a więc przygotowanie pełnych bibliografii zawartości.

2. Przygotowanie dla części czasopism teczek materiałowych, w których gromadzono, według przygotowanej obszernej ankiety, wiadomości dotyczące dziejów pisma.

Niewielka część czasopism została opracowana redakcyjnie i wydana w dwóch seriach.